

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2007, sp. zn. 29 Odo 1643/2005, ECLI:CZ:NS:2007:29.ODO.1643.2005.1

Číslo: 97/2008

Právní věta:

Právo tzv. samovstupu realizuje komisionář tak, že odešle komitentovi zprávu o výsledku (§ 584 odst. 1 obch. zák.), ve které namísto označení třetí osoby, se kterou uzavřel smlouvu, výslovně uvede, že je sám stranou prováděcí smlouvy (případně bude tato skutečnost ze smlouvy zřejmá). Za okamžik uzavření prováděcí (zde kupní) smlouvy je potom nutno považovat doručení zprávy o výsledku komitentovi. Tím vznikne mezi stranami komisionářské smlouvy kupní smlouva.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.11.2007

Spisová značka: 29 Odo 1643/2005

Číslo rozhodnutí: 97

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Smlouva komisionářská

Předpisy: § 584 odst. 1 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 21. 3. 2003 M ě s t s k ý s o u d v Praze zamítl návrh žalobce na uložení povinnosti žalované zaplatit žalobci 283 889,60 Kč s 16% úrokem z prodlení od 10. 12. 1998 do zaplacení a rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Rozsudkem ze dne 22. 11. 2004 V r c h n í s o u d v Praze tento rozsudek změnil tak, že uložil žalované zaplatit žalobci 283 889,60 Kč s 16% úrokem z prodlení od 10. 12. 1998 do zaplacení a náhradu nákladů řízení.

V odůvodnění rozhodnutí odvolací soud uvedl, že soud prvního stupně zjistil skutkové okolnosti případu přesně a úplně, nelze však souhlasit s jeho právním hodnocením.

Odvolací soud vyšel ze zjištění, že právní vztahy mezi žalobcem a žalovanou (obchodnicí s cennými papíry) byly vymezeny komisionářskou smlouvou ze dne 14. 5. 1998 (dále jen „smlouva“), ve které se žalovaná jako komisionář zavázala, že obstará pro žalobce jako komitenta svým jménem a na účet komitenta koupi nebo prodej veřejně obchodovatelných cenných papírů – dluhopisů. Ohledně prodeje

dluhopisů žalobce podle smlouvy odvolací soud uzavřel, že kupující dluhopisů nenabyla cenné papíry od komisionáře, ale v souladu s ustanovením § 583 obch. zák. od majitele těchto cenných papírů, tedy od komitenta. Jelikož v daném případě byla žalovaná nejen komisionářem, ale zároveň i kupující, je podle odvolacího soudu třeba dovodit, že koupila na burze dluhopisy od žalobce a nikoliv sama od sebe, jak mylně dovodil soud prvního stupně.

Možnost, aby se komisionář zprostil závazku obstarat prodej cenných papírů pro komitenta tím, že cenné papíry sám koupí, vyplývá z ustanovení § 31 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech (dále jen „zákon o cenných papírech“). Jelikož žalovaná jako komisionář obstarala prodej dluhopisů na účet žalobce jako komitenta, byla povinna finanční objem celého obchodu převést na účet žalobce, a to samozřejmě i v daném případě, kdy z prodeje dluhopisů, jejichž prodej sama obstarávala, žádných finančních prostředků nenabyla, ale stala se jejich majitelem. Finančním objemem obchodu je přitom třeba rozumět kupní cenu dosaženou na burze cenných papírů, sníženou o smluvně dohodnutou odměnu žalované jako komisionáře.

Odvolací soud se dále zabýval otázkou, za jakou kupní cenu byly dluhopisy prodány, resp. za jakou kupní cenu je žalovaná od žalobce koupila. Za rozhodující pro posouzení této otázky označil listinné důkazy provedené již před soudem prvního stupně, a to výpis z účtu majitele cenných papírů ze dne 7. 12. 1998 a dopis U., a. s., ze dne 18. 2. 2003 adresovaný soudu prvního stupně. Z uvedených listin vyplývá, že dluhopisy byly na burze prodány a tedy žalovanou koupeny za cenu 1 128 444,80 Kč, což odpovídá ceně 135,98 % nominále (13 598 Kč za cenný papír) a alikvotní úrokový výnos ve výši 506,94 Kč za cenný papír. Žalobci tedy měla být vyplacena kupní cena ve výši 1 128 444,80 Kč snížená o smluvně dohodnutou odměnu žalované. Na tomto závěru nemůže podle odvolacího soudu nic změnit skutečnost, že žalovaná koupila v důsledku své chyby při zadávání transakce do burzovního systému dluhopisy za cenu pro ní nevýhodnou, které při pozdějším prodeji těchto cenných papírů bezpochyby nemohla dosáhnout. Důsledky chyby žalované jako profesionálního obchodníka s cennými papíry nelze přičítat k tíži žalobce, který se na vzniku této chyby nepodílel a ani o ní v době realizace burzovní transakce nemohl vědět.

Z tohoto pohledu odvolací soud nehodnotil jako významné, že žalobce v písemném pokynu ze dne 1. 12. 1998 uvedl jako limitní cenu 100,5 % nominální hodnoty cenného papíru. Odvolací soud k tomu uzavřel, že vzhledem k ustanovení § 31 odst. 2 zákona o cenných papírech je komisionář povinen prodat cenný papír za vyšší cenu, než která byla uvedena v pokynu, pokud má takovou možnost. Tuto povinnost má i bez souhlasu komitenta. V daném případě žalovaná tuto možnost měla, když jako kupující vyšší cenu sama nabídla, byť se tak stalo v důsledku chyby.

Jelikož žalovaná žalobci zaplatila na vypořádání obchodu pouze částku 843 779,50 Kč (ve které již byla vzata v úvahu komisionářská odměna žalované), zhodnotil odvolací soud nárok žalobce na zaplacení doplatku ve výši 283 889,60 Kč jako oprávněný, včetně požadovaného příslušenství (úroku z prodlení běžícího ode dne 10. 12. 1998).

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. Co do jeho přípustnosti odkázala na ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., co do důvodu na ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) a b), jakož i § 241a odst. 3 o. s. ř.

Odvolací soud dle názoru dovolatelky pochybil v tom, že

a) smísl finanční objem transakce tak, jak je zaznamenán v burzovním systému v rámci obchodu „kniha-kniha“, s cenou za převod dluhopisu,

b) kvalifikoval převod „kniha-kniha“ jako obchod uzavřený na burze mezi žalobcem a dovolatelkou a údaj ze Střediska cenných papírů (nikoliv údaj z burzovního systému) považoval

za údaj o ceně, kterou dovolatelka nabídla žalobci,

c) i pokud by úvaha o burzovním obchodu „kniha-kniha“ mezi žalobcem a dovolatelkou byla správná, pak odvolací soud dle názoru dovolatelky nesprávně hodnotil důkazy, respektive nezhodnotil důkazy, ze kterých lze dovodit, jaké cenové podmínky byly předmětem „nabídky“ realizované v burzovním systému a jakou cenu má zaplatit.

Odvolací soud za údaj o smluvené ceně nesprávně považoval výpis ze Střediska cenných papírů a oznámení U., a. s., ač měl k dispozici jiné listiny, které svědčí o tom, jaká „cena“ za dluhopis byla sjednána (byť zdůrazňuje, že kvalifikace obchodu „kniha-kniha“ jako burzovního obchodu mezi žalobcem a dovolatelkou je v posuzovaném případě v rozporu se zákonem i burzovními pravidly).

Má-li být transakce „kniha-kniha“ kvalifikována jako burzovní obchod mezi žalobcem a dovolatelkou, potom to, jaká cena byla nabídnuta a přijata, plyne, dle vyjádření dovolatelky, především z přijatého pokynu. Obsah „kupní smlouvy“ je zaznamenán v předmětném pokynu. Za kupní smlouvu je tak třeba považovat právě pokyn. Dle názoru dovolatelky nelze na obsah dohody usuzovat z jiných dokumentů. V dokumentu „pokyn“ je cena obchodu sjednána. Z tohoto dokumentu též plyne, že cenou obchodu je jednotková cena dluhopisu, nikoliv celkový objem obchodu, do kterého se započítává i alikvotní úrokový výnos.

Že při provedení obchodu „kniha-kniha“, kdy dovolatelka plnila závazek plynoucí z pokynu, nedošlo k odchylce od ceny uvedené v pokynu, pokud jde o sjednanou jednotkovou cenu, nýbrž jen k tomu, že k dluhopisům byl chybně připočítán absurdní alikvotní úrokový výnos, plyne z výpisu z tabulky obchodů z rozhodného dne, jenž je výpisem z burzovního systému. Dovolatelka tvrdí, že odvolací soud v rozporu s logikou dokazování a hodnocení důkazů tento důkaz pominul a pominul i obsah dohody tak, jak je zachycena v pokynu, a vyšel z dokumentů Střediska cenných papírů a U., a. s., které dopočítávaly jednotkovou cenu z celkového objemu obchodu. Ten byl ovšem zkreslen chybně zadanou výší alikvotního úrokového výnosu. Odvolací soud tak hodnotil obsah dohody mezi žalobcem a dovolatelkou z důkazů, které byly důsledkem chyby, jež je evidentní. Postup hodnocení důkazů odvolací soud neodůvodnil. Údaj U., a. s., i Střediska cenných papírů dovolatelka označuje až za údaj následný, za primární pokládá údaj vyplývající z tabulky o uzavřených obchodech.

Dovolatelka dále dovozuje, že význam údajů z tabulky obchodů tkví v tom, že je z nich patrné, ve které položce došlo k chybě, kde se údaje rozcházejí s údaji, které jsou stanoveny v pokynu. Z tabulky vyplývá, že chyba tkví v alikvotním úrokovém výnosu, a výsledná částka (ze které vyšel U., a. s.) tedy je zkreslena právě vinou takto chybně zadaného údaje. Odvolací soud dle názoru dovolatelky nevzal dostatečně v úvahu, že realizace obchodu „kniha-kniha“ v burzovním systému, ze kterého se posléze derivovaly údaje pro Středisko cenných papírů a U., a. s., je pouze technikou splnění závazku a vůle, pokud jde o stanovení cenových podmínek, není takovýmto zadáním a plněním změněna. Zadání do obchodního systému není „nabídkou“ ve vztahu k žalobci. Pokud odvolací soud posoudil zadání a realizaci obchodu „kniha-kniha“ bez ohledu a nezávisle na dohodě, která je obsažena v pokynu, pak musí nutně aplikovat i ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák., neboť obchod byl z hlediska vůle dovolatelky „vyjádřen elektronickou formou“, a to zadáním pouze vybraných parametrů a právě alikvotní úrokový výnos byl systémem dopočítán automaticky a chybně, nezávisle na údajích o ceně, a to ceně jednotkové, kterou vložila do systému dovolatelka. Současně by bylo třeba aplikovat i ustanovení § 266 odst. 3 obch. zák.

Dovolatelka vznáší rovněž zásadní výhradu k tomu, že odvolací soud kvalifikoval právní vztah mezi účastníky jako vztah z burzovního obchodu. Žalobce nemůže a nemohl být účastníkem burzovního obchodu, a to pro rozpor se zákonem o Burze cenných papírů, a. s., a s předpisy o obchodování. V tomto spatřuje dovolatelka zásadní pochybení odvolacího soudu, neboť spor není veden ohledně burzovního obchodu. Dovolatelka v tomto ohledu odkazuje na sdělení U., a. s., v němž se uvádí, že na

straně prodávajícího i kupujícího vystupovala dovolatelka. Pokud by se měl spor posuzovat jako spor z burzovního obchodu, bylo by nezbytné aplikovat obchodní zvyklosti. V tom případě by ovšem nebylo možno dospět k jinému závěru, než že šlo o zjevnou chybu výpočtu, který plynul z nesprávně nastavených dat systému, když ovšem tato data nebyla stanovena a zadána při zadání obchodu „kniha-kniha“, o který v posuzovaném případě jde.

Ze všech uvedených důvodů dovolatelka navrhuje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolání je přípustné a je i důvodné.

Právní závěr odvolacího soudu, že dovolatelka se jako komisionář mohla zprostit závazku obstarat prodej cenných papírů pro žalobce coby komitenta tím, že cenné papíry sama koupí, je správný. Možnost tzv. samovstupu komisionáře upravuje nejen zvláštní ustanovení § 31 zákona o cenných papírech, ale nepřímou ji připouští též obecné ustanovení § 584 odst. 2 obch. zák., které je podle ustanovení § 28 odst. 3 zákona o cenných papírech podpůrně aplikovatelné na komisionářskou smlouvu o obstarání koupě nebo prodeje cenného papíru.

Nelze však souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že pro náležitosti kupní smlouvy mezi komisionářem a komitentem, vzniklé na základě uplatnění práva samovstupu, jsou rozhodující údaje obsažené v dokumentech sloužících jako podklady pro vypořádání takto uzavřeného obchodu, zvláště jsou-li tyto údaje zkresleny chybou komisionáře vzniklou při zadávání údajů o obchodu do systému vypořádání (důvodem toho, že byl posuzovaný obchod, uzavřený mezi komisionářem a komitentem, vložen do burzovního systému, nebylo jeho uzavření prostřednictvím burzy, nýbrž pouze to, aby byl prostřednictvím tohoto systému vypořádán). Za nesprávný Nejvyšší soud pokládá i názor dovolatelky, že podmínky kupní smlouvy v případě samovstupu plynou z pokynu komitenta daného komisionáři na základě komisionářské smlouvy.

Právo samovstupu realizuje komisionář tak, že odešle komitentovi zprávu o výsledku (§ 584 odst. 1 obch. zák.), ve které namísto označení třetí osoby se kterou uzavřel smlouvu výslovně uvede, že je sám stranou prováděcí smlouvy (případně bude tato skutečnost ze smlouvy zřejmá). Za okamžik uzavření prováděcí (zde kupní) smlouvy je potom nutno považovat doručení zprávy o výsledku komitentovi. Tím vznikne mezi stranami komisionářské smlouvy kupní smlouva. (Viz např. Hermann-Otavský, K.: Všeobecný zákoník obchodní a pozdější normy obchodního práva v zemích historických, díl I., Československý kompas, Praha, 1929, str. 404 /v komentáři k obdobně formulovanému ustanovení § 376 odst. 3 všeobecného zákoníku obchodního/: „Právo samovstupu, jež má povahu zvláštního tzv. utvářecího práva ve smyslu doktríny, provádí se prohlášením komisionářovým o samovstupu, projevem to povahy jednostranné, ačci však „dochůdným“, tj. takovým, že ku právní jeho účinnosti se vyžaduje, aby ku protistraně došlo.“). (Nejvyšší soud přitom bere v úvahu stanovisko Ústavního soudu vyslovené v nález ze dne 8. 7. 1997, sp. zn. [III. ÚS 77/97](#), podle něhož zásad uznávaných až do zrušení obecného zákoníku občanského z roku 1811, tedy do doby, kdy po násilném zvratu v čsl. státu počalo docházet k rozrušování právního řádu, je třeba dbát i v současné době a z nich při aplikaci současného práva vycházet, zejména tam, kde současná právní úprava vykazuje mezery, které nezbyvá než překlenout výkladem.)

Je potom jen logické, že náležitosti realizační (zde kupní) smlouvy uzavřené na základě jednostranného projevu vůle směřujícího k samovstupu komisionáře do práv z takové smlouvy musejí vyplynout právě z obsahu zprávy o výsledku, již komisionář doručí komitentovi.

Neoznačí-li komisionář ve zprávě o výsledku jako osobu, se kterou uzavřel prováděcí smlouvu, nikoho, uplatní se důsledky předvídané v § 584 odst. 2 obch. zák. Komitent je podle tohoto ustanovení oprávněn vymáhat nárok na plnění závazku z prováděcí smlouvy na komisionáři. Využije-li tohoto práva, stává se komisionář stranou prováděcího obchodu vůči komitentovi. Nejpozději od tohoto okamžiku je právní vztah mezi komisionářem a komitentem nutno kvalifikovat rovněž jako samovstup. Na rozdíl od případu podle § 584 odst. 1 obch. zák. však právní věda tento postup kvalifikuje jako tzv. zákonný samovstup (srov. např. Munková, J. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M.: Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání, C. H. Beck, Praha, 2006, str. 1292), přičemž prvorepubliková doktrína pro něj užívala pojem „nedobrovolného samovstupu“. (Srov. opět Hermann-Otavský, K. tamtéž: „Účinky samovstupu, tj. přeměna poměru komisního v poměr tržové smlouvy nastávají tudíž ve dvou případech: a/ dispozicí komisionáře: samovstup dobrovolný; b/ dispozicí komitenta, nebyl-li v prováděcí zprávě tertius pojmenován: samovstup z hlediska komisionáře popřípadě nedobrovolný.“)

Ohledně náležitostí kupní smlouvy mezi komitentem a komisionářem je ale také v případě zákonného samovstupu nezbytné vycházet z údajů uvedených ve zprávě o výsledku ve smyslu § 584 odst. 1 obch. zák., nikoliv z údajů obsažených v komitentově pokynu.

Pro úplnost Nejvyšší soud doplňuje, že při samovstupu komisionáře se z povahy věci nepoužije ustanovení § 585 obch. zák., podle něhož je komisionář povinen bez zbytečného odkladu převést na komitenta práva získaná při zařizování záležitosti a vydat mu vše, co přitom získal, neboť na rozdíl od ostatních způsobů provedení komitentova pokynu do právního vztahu nevstupují třetí osoby jako strany prováděcí smlouvy s komisionářem.

Z uvedeného vyplývá, že pro posouzení věci bylo nezbytné se zabývat tím, zda komisionář splnil povinnost podat komitentovi zprávu o výsledku ve smyslu ustanovení § 584 obch. zák., popřípadě který z dokumentů nabídnutých k důkazu tuto úlohu plnil. Nejpozději doručení takové zprávy komitentovi totiž ve smyslu shora uvedených úvah došlo k realizaci samovstupu dovolatelky do práv prodávajícího, tj. k uzavření kupní smlouvy mezi ní a žalobcem, a to za podmínek uvedených této zprávě. Odlišné údaje obsažené v dokumentech zpracovaných dovolatelkou jen v souvislosti s vypořádáním takového obchodu, tj. určených subjektům odlišným od žalobce, nemohou mít na obsah smlouvy uzavřené mezi účastníky vliv.

Z toho pohledu se musí odvolací soud vypořádat zejména s dokumentem označeným jako „Odpočet“, ve kterém dovolatelka žalobci sděluje, že uskutečnila prodej cenných papírů, na něž se vztahoval pokyn, a to za celkovou cenu, která v součtu tzv. hrubé ceny a připočteného alikvotního úrokového výnosu činila 844 555,20 Kč. Tuto zprávu žalobce převzal dne 10. 12. 1998, což stvrdil svým podpisem. Současně v tomto dokumentu prohlásil, že uvedenou částku inkasoval v hotovosti.

Protože právní posouzení věci odvolacím soudem je neúplné, a tedy i nesprávné, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání, jeho rozsudek podle ustanovení § 243b odst. 2, věty za středníkem, o. s. ř. zrušil.